

ONDOKUZUNCU YÜZYILDA İNGİLTERE

* İshak DEMİR
*** Sakine YÜCEL
**** Serap PEHLİVAN
***** Ramazan AKSOY
***** Murat YURTSEVER
***** Başak Burcu AKALIN

Makale Türü : Araştırma Makalesi

Makale Gönderme Tarihi :15.12.2023

Makale Kabul Tarihi :19.01.2024

Atıf Bilgisi:

İshak Demir, Sakine Yücel, Serap Pehlivan, Ramazan Aksoy, Murat Yurtsever, Başak Burcu Akalın, "Ondokuzuncu Yüzyılda İngiltere", *International Journal Of Eastern Mediterranean Studies*, Vol. 2, Issue: 1, 2024, ss. 311-329.

Özet

Tarihçiler Britanya'nın on dokuzuncu yüzyıldaki benzeri görülmemiş ekonomik büyümesinin sebeplerini dünya ekonomisiyle bütünleşmesinde ararlar. Pek çok bilim adamı Britanya'nın dünyanın ilk sanayi ülkesi olarak ortaya çıkmasını, on sekizinci yüzyıl boyunca izlenen korumacılık politikalarına bağlamaktadır. Bu politikalar, bir yandan gümrük vergileri arkasında yerli endüstriler kurmasına, diğer yandan da geniş bir gelirle ticaretin avantajlarından yararlanmasına olanak sağlıyordu. Bazı tarihçiler ise bu tür bir ticari politikayı giyilmiş siyasi bir deli gömleği olarak algılamaktaydı. Bu görüş, serbest ticareti optimum refahın temeli olarak ilan eden Adam Smith ile ilişkilendirilmiştir. Ticaretin ulusal büyüklüğün temeli olduğu yönündeki bu mesaj, on dokuzuncu yüzyıl boyunca politikacılar ve diplomatların yanı sıra tüccarlar, bankacılar ve sanayiciler tarafından da tekrarlandı. Çoğunlukla tarihçiler, büyümenin motoru olarak ticaretin önemi konusunda daha şüpheli olmuşlar ve bunu Britanya'nın olumlu faktör donanımı gibi içsel faktörlere atfetmeyi tercih etmişlerdir. Son zamanlarda tarihçiler vardıkları bu sonuçtan sarfınazar ederek artık emperyal pazarların ve okyanus ötesi ticaretin ekonomik büyüme açısından daha önemli olduğuna inanmaya başladılar. Elbette ki Britanya, yalnızca ticaretle yaşamıyordu, ancak büyük ölçüde dünya ekonomisine eşi benzeri görülmemiş ölçüde ticari olarak entegre olduğu da bir gerçektir.

Bu makalede İngiltere'nin on dokuzuncu yüzyılda dünya ekonomisine hakim olmasıyla ilgili hususlar üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dünya, Ekonomi, İngiltere, Emperyalizm, Ticaret

Abstract

Historians look for the reasons for Britain's unprecedented economic growth in the nineteenth century in its integration into the world economy. Many scholars attribute Britain's emergence as the world's first industrial country to the protectionist policies followed throughout the eighteenth century. These policies allowed him to establish domestic industries behind customs duties, while also benefiting from the advantages of trade with a

* Öğretmen, Ömer ve Sabriye Ersoy Ortaokulu, ishakdemir27@gmail.com, Orcid No: 0000-0001-9968-2934

*** Öğretmen, Orhanlı Anaokulu, sakine12351@gmail.com, Orcid no: 0009-0009-0941-0253

**** Müdür, Mehmet Rende, beyser79@hotmail.com, Orcid no: 0009-0009-4682-3401

***** Müdür, Gönüllü Hizmet Vakfı Aysel Ögücü Anaokulu, raksoy2727@gmail.com, Orcid no:0009-0005-5614-9271

***** Müdür, Selim Nevzat Şahin Anadolu Lisesi, mymuratyurtsever@gmail.com, Orcid no: 0009-0009-9649-5020

***** Müdür Yardımcısı, Gönüllü Hizmet Vakfı Aysel Ögücü Anaokulu, burcuakalin84@gmail.com, Orcid no: 0009-0000-3499-0020

large income. Some historians perceived this type of commercial policy as a political straitjacket. This view is associated with Adam Smith, who declared free trade as the basis of optimum prosperity. This message that trade was the basis of national greatness was repeated throughout the nineteenth century by politicians and diplomats as well as merchants, bankers, and industrialists. For the most part, historians have been more skeptical about the importance of trade as an engine of growth, preferring to attribute this to endogenous factors such as Britain's positive factor endowment. Recently, historians have begun to ignore this conclusion and believe that imperial markets and transoceanic trade were more important for economic growth. Of course, Britain did not live solely on trade, but it was also true that it was largely commercially integrated into the world economy to an unprecedented extent.

This article will focus on the issues related to England's dominance of the world economy in the nineteenth century.

Key Words: World, Economy, England, Imperialism, Trade

Giriş

Chris Williams editörlüğünü yapmış olduğu “A Companion To Nineteenth Century Britain, USA 2004” adlı eserin girişinde İngiltere ve onun dünya ticaret sistemine nasıl hakim olduğu ve dünyaya nasıl entegre olduğunu ortaya koymaktadır¹.

Ona göre, Britanya ve Britanya halkları için on dokuzuncu yüzyıl bir dönüşüm yüzyılıydı. Britanya ana karasının nüfusu 1801'de yaklaşık 10,5 milyondan 1901'de 37 milyonun üzerine çıktı (aynı dönemde İrlanda'nın nüfusu 5,2'den 4,5 milyona düştü). Londra, 1801'de 1.117.000 kişilik bir şehirden, 1901'de 6.586.000 kişiyi kapsayacak şekilde büyüdü; Aynı dönemde Glasgow 77.000'den 762.000'e, Liverpool ise 82.000'den 685.000'e çıktı. İngiliz birlikleri Afganistan'dan Ashanti'ye, Kahire'den Ümit Burnu'na, Kuzey Amerika'dan Yeni Zelanda'ya kadar dünyanın her yerinde savaşlar yaptı. Britanya imparatorluğu, yaşanabilir her kıtadaki bölgeleri kapsayacak şekilde büyüdü ve Nelson'la başlayıp Baden-Powell'la biten popüler kahramanlara ilham kaynağı oldu². Kömür üretimi 1800'de 11 milyon tondan 1900'de yaklaşık 225 milyon tona çıktı. Demiryolunun icadı, 1900'de Britanya'da 18.680 mil uzunluğunda demiryolu hattının olması ve o yıl 1.114 milyon yolcu taşınması anlamına geliyordu. Yüzyıl boyunca yaklaşık yirmi farklı erkek başbakan olarak görev yaptı, siyasi partiler yavaş yavaş oluştu, bölündü ve yeniden oluştu ve yüzyılın sonuna gelindiğinde parlamento seçimlerinde her zamankinden daha fazla erkek (kadın olmasa da) oy kullanma hakkına sahip oldu. Bu, on yıllık nüfus sayımının, doğumların, evliliklerin ve ölümlerin sivil kayıtlarının yapıldığı ve Büyük Serginin yüzyılıydı; kuruş postası, sigara kartı ve Charles Darwin'in Türlerin Kökeni kitabı. Köle ticaretinin ortadan kaldırıldığı ve Katolik Kurtuluşunun gelişine tanık olunan bir yüzyıldı. İlköğretim herkese açık hale geldi ve elektrikli telgraf icat edildi. Kadınlar kendi mülkleri ve boşanma konusunda daha fazla yasal

---

¹ Chris Williams, A Companion To Nineteenth Century Britain, USA 2004, p. 1.

hak kazandılar. Luddizm ve Çartizm gibi toplumsal protesto hareketleri bazılarını ilham verirken bazılarını da korkuttu. Sonunda sendikacılık yasal hale geldi ve profesyonel polislik sistemi krallığın her köşesine yayıldı. Karl Marx Kapital'i Londra'da yaşarken yazdı ve Daily Mail ilk yüksek tirajlı gazete oldu. Tarihçiler bu olaylı yüzyıl hakkında ne yaptı? Bu giriş niteliğindeki makalenin ilk yarısı, yirminci yüzyılın başlarındaki liberal tarihçilerden günümüzün post-yapısalcılarına kadar birbirini izleyen nesil akademisyenler tarafından uygulanan temel paradigmaları ve perspektifleri inceliyor.

On dokuzuncu yüzyıl Britanya'sının tarihini yazmaya çalışan ilk önemli tarihçilerden biri, Ondokuzuncu Yüzyılda Britanya Tarihi (1782-1901) adlı kitabı 1922'de yayınlanan George Macaulay Trevelyan'dı. Trevelyan, yüzyılına 1780'lerde başladı çünkü bunun ona izin verdiğini düşünüyordu. Trevelyan'a göre bu, 'daha hızlı' bir değişim dönemi... ekonomik büyümenin "toplumsal ve toplumsal değişime politik değişime yol açtığı" tarihsel kayıtlarımızın herhangi bir önceki döneminden daha fazla³. Bu, 'yeni düşünceler ve yeni idealler dönemi'. Modern tarih diye yazıyordu, 1780 İngiltere'sinden başlayarak, insanın doğa üzerindeki hakimiyetindeki ilerleme hızı ile birlikte, bir dizi eriyen görüşür. [1780'den bu yana] Sezar ile Napolyon arasındaki dönemden on kat daha hızlıydı.⁴ Trevelyan bu ekonomik dönüşüm öyküsünün arkasında bir ders görüyordu. Başlangıçta Sanayi Devrimi'nin engellenmeden ve engellenmeden ilerlediğini ve dolayısıyla yapıcı olmaktan çok yıkıcı bir güç olduğunu savundu. Ancak 1832'den sonra (ve bu tarih kesinlikle önemlidir), sanayileşmeyi toplumun çıkarları doğrultusunda kontrol etmek ve böylece 'son derece daha karmaşık ve bazı kısımları birbirine bağımlı, daha fazla bilgiyle dolu, tamamen yeni bir toplum tipi' inşa etmek için sistematik çabalar sarf edildi. dünyanın daha önce görmediği kadar ilerleme veya felaket potansiyeli var.' Bu 'hızlı ve sürekli reform' 'tüm sınıfların ve tüm tarafların' işiydi. Yabancı etkiler sınırlıydı: Adamızdaki reform çalışmaları İngilizlerin eseri ve fikirlerinin ve çarelerinin çoğu İngiliz kökenliydi⁵.

Trevelyan'ın formülasyonunda Britanya tarihinin "Whig yorumu" olarak bilinen şeyin esasları tanımlanabilir: dramatik ekonomik ve sosyal değişime yapılan vurgu; Siyasi gelişmelere, özellikle de anayasal demokrasinin evriminin işareti olarak yorumlananlara

---

² Williams, A Companion To Nineteenth Century Britain..., p. 1.

³ G. M. Trevelyan, *British History in the Nineteenth Century (1782–1901)* (London, 1927), p. viii.

⁴ Trevelyan, *British History*, p. vii-xvi; J. Parry, *The Rise and Fall of Liberal Government in Victorian Britain* (London, 1993), pp. 8–9.

⁵ Trevelyan, *British History*, p. 424.

verilen öncelik ve başarılmış olanlardan bir parça ulusal gurur⁶.

Trevelyan'a göre - on dokuzuncu yüzyılın muazzam ayaklanmalarına rağmen - İngiliz karakteri ve mizacının asırlık temelleri. . . sağduyu ve iyi doğa, . . . "kişilik ve önyargı" yerinde kaldı. Endüstriyel ilerleme en sonunda sıradan insanlara da yansıdı ve Britanya imparatorluğu "adalet, medeniyet ve refah" taşıyarak "dünyanın dört bir yanına yayıldı" iddiasında bulunmaktadır⁷.

Bu yorum on dokuzuncu yüzyıldan İkinci Dünya Savaşı'na kadar olan çoğu tarihi yazıya egemen oldu. Elbette diğer tarihçiler tarafından daha sofistike ve incelikli geziler yapıldı. Elie Halévy, *A History of the English People in the Nineteenth Century* adlı kitabının ilk bölümünü Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Fransızca olarak yayınlamıştı, ancak 1924'e kadar İngilizceye tercüme edilmedi. Halévy, devasa girişimini tamamlamadan öldü ve geride İngiltere ile ilgili ciltler bıraktı⁸. 1815'ten erken Viktorya dönemine kadar ve 1895-1914 yıllarının bir incelemesi. En etkili kitabı, siyasi kurumların, ekonomik yaşamın, dinin, kültürün ve bilimin bir analizini bir araya getiren, 1815'teki İngiltere portresi olan ilk kitabıydı. Halévy, esas itibarıyla, ister siyasi, ister ekonomik, dini, ahlaki veya entelektüel olsun, İngiliz 'özgürlüklerine' hayran olan ve İngiltere'yi 'özünde uzlaşma ve hoşgörü ülkesi' olarak gören bir İngiliz hayranıydı⁹. 'Oxford History'nin ilgili ciltlerinin ortaya çıkışı 1930'larda İngiltere'nin İngiltere'si' Whig görüşünün temellerine meydan okumadı: Llewellyn Woodward'ın 1815-1870 dönemini kapsayan 1938 tarihli cildi *Reform Çağı* başlığını taşıyordu ve devam eden toplumsal eşitsizliğe, sınıf ayrımına ve diğer 'ciddi kusurlara rağmen' şu sonuca varıyordu: ya eğlence ya da iş.

Almak ya da harcamak açısından İngiltere 1870'te 1815'e göre daha iyi bir ülkeydi. Dolayısıyla "ilerleme konusunda güçlü bir inanç" haklıydı¹⁰. 1870'den 1914'e kadar İngiltere'yi araştıran R.C.K. Ensor bile, bu dönemin hem Amerika'nın hem de Almanya'nın İngiliz endüstriyel üstünlüğüne yönelik tehditlerinin yükselişine ve çöküşüne tanık olmasına rağmen, bunu hissetti. İngiliz tarımının kötü tarafı hâlâ iyiye ağır basıyordu: Britanya imparatorluğunun genişlemesi ve 'İngiliz hükümetinin bir demokrasiye' ve 'bir bütün olarak

⁶ Williams, *A Companion To Nineteenth Century Britain...*, p. 2; J. Vernon, ed., *Re-Reading the Constitution: New Narratives in the Political History of England's Long Nineteenth Century* (Cambridge, 1996), p. 9.

⁷ T. Pakenham, *The Boer War* (London, 1979), pp. 504, 572.

⁸ Trevelyan, *British History*, p. 426.

⁹ Williams, *A Companion To Nineteenth Century Britain...*, p. 2; E. Halévy, *A History of the English People in the Nineteenth Century*, [vol. 2] *The Liberal Awakening (1815–1830)* (London, 1949), p. vii.

¹⁰ L. Woodward, *The Age of Reform 1815–1870* (Oxford, 1962), p. 629.

İngilizlerin okulda eğitim görmüş ve okuryazar bir halka dönüşmesi¹¹. Savaş sonrası dönemin en etkili metinleri, her ne kadar çoğu zaman çok daha kapsamlı arşiv araştırmalarına ve toplumsal ve kültürel tarihe daha büyük bir açıklığa dayalı çalışmalarda olsa da, bu yorumun geniş hatlarını destekleme eğilimindeydi. Asa Briggs'in olağanüstü girişimi, ister Longman History of England serisindeki cildi (The Age of Improvement 1783–1867, 1959'da yayınlandı) aracılığıyla, ister büyüleyici üçlemesi Viktorya dönemi aracılığıyla, on dokuzuncu yüzyılı yeni bir izleyici kitlesi için canlandırdı. İnsanlar, Viktorya Dönemi Şehirleri ve Viktorya Dönemi Şeyleri (1954–88). Briggs'in yaklaşımı belki de liberal olmaktan çok sosyal demokrattı: Kendisi aynı zamanda Çartizm ve işçi hareketi tarihçisiydi ve pek çoğunun aksine, modern çağda 'İngiltere' tarihinin yapaylığını kabul etmeye hazırdı¹². David Thomson'un Ondokuzuncu Yüzyılda İngiltere (1815-1914) kitabı daha az otoriter bir yorumdur ve 1950'de yayımlandığı göz önüne alındığında artık çok eskidir, ancak 'İngiltere'nin Pelikan Tarihi' ciltsiz kitabının bir cildi olarak statüsü, onun Oxford Tarihleri ile uğraşmaktan çekinen birçok kişi tarafından okundu. Thomson'a göre 'Liberalizm' İngiltere'nin 'büyüklüğünün' anahtarı: 'güç, prestij ve refah'¹³.

Ancak Britanya'nın on dokuzuncu yüzyıl deneyiminin ilerici yorumları her şeyi önlerine taşıyamadı. Aslında 1960'lardan itibaren hem Sağdan hem de Soldan onlara meydan okunmaya başlandı. Tarihin 'Whig yorumu' elbette 1930'larda Butterfield tarafından eleştirilmişti ve Namier'in on sekizinci yüzyılın siyasi ulusu üzerine çalışması iktidar sorunlarına alternatif bir metodolojik yaklaşım önermişti. 1960'lı yıllardan itibaren Cambridge'deki Peterhouse College çevresinde toplanan sağcı şüphelilerden oluşan küçük bir grup, ilerleme, demokrasi veya ekonomik kalkınma fikirlerine dayalı tarihsel yorumlardan kaçınan ve bunun yerine düşünceye odaklanan bir dizi kitap ve makale yayınlamaya başladı. - Mektuplar ve günlükler aracılığıyla ortaya çıkan politikacıların dünyaları. Politikacıların büyük amaçları ya da ideolojik ilkeleri olduğu düşünülüyordu; fakat esasen hırslı ve iktidar mücadelesi tarafından yönlendirilen kişiler olarak görülüyorlardı. Reform Kanunları ve İngiliz anayasal ve siyasi gelişimindeki diğer önemli anlara ilişkin revizyonist açıklamalar üretildiğinden, bu 'yüksek siyaset' okulunun tarih bilimi üzerinde bir düzeyde oldukça etkisi

¹¹ R. C. K. Ensor, *England 1870–1914* (Oxford, 1936), pp. xix–xxii.

¹² Williams, *A Companion To Nineteenth Century Britain...*, p. 3; A. Briggs, *The Age of Improvement 1783–1867* (London, 1959), p. 5.

¹³ Williams, *A Companion To Nineteenth Century Britain...*, p. 3; D. Thomson, *England in the Nineteenth Century (1815–1914)* (Harmondsworth, 1950), p. 222.

oldu. Ancak bu yalnızca kısmi bir tarih olabilir: Tüm toplumun değil, yönetici elitlerin hikayesi. Okuyucular sanayileşme, kentleşme veya sınıflı toplumun gelişimine ilişkin yorumlar için bu tür ciltleri boşuna arayacaklar ve 'yüksek politika' okulunun arkasındaki ivmenin büyük bir kısmı son yıllarda kaybedildi.

On dokuzuncu yüzyılda tarih yazımının ana hatlarını yeniden şekillendirmede daha çığır açıcı olan şey, 1960'larda başlayan toplumsal tarih ve emek tarihine ilginin patlamasıydı. Buradaki anahtar eser, E. P. Thompson'ın 1963'te yayınlanan, 'savaş sonrası İngiliz tarihinin tartışmasız en etkili tek eseri'¹⁴ olan İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu adlı kitabıydı. Marksist sınıf ve sınıf bilinci kavramlarına açık bir bağlılık ve bilim adamının yalnızca Britanya'da değil tüm dünyada yankı bulan tarihin "kaybedenleri" olanlara bağlılığı ve etkisinin izleri İngiliz tarihçileri arasında da izlenebilmektedir. Latin ve Kuzey Amerika, Hindistan, Güneydoğu Asya ve Afrika. Eric Hobsbawm'ın ekonomi tarihi Endüstri ve İmparatorluk dışında, bir bütün olarak on dokuzuncu yüzyıla ilişkin Marksist araştırmalar yapılmayacaktı; ancak iş, boş zaman ve sınıf oluşumunu ele almaya yayılmadan önce, Thompson tarzı çeşitli halk mücadelesi biçimlerini inceleyen monografiler vardı. Thompson'ın retorik ve kavramsal aygıtları, Marksist tarih çevrelerinde bile tartışmasız olmaktan çok uzaktı. 'Aşağıdan' tarih perspektifine, 'yukarıdan' tarihler tarafından meydan okundu ve zamanla feminist akademisyenler Thompson'cu paradigmayı cinsiyet körü olmakla suçladı¹⁵. Sonunda emek ve toplumsal tarih gibi daha geniş disiplinler bu sorunlardan rahatsız olacaklardı. ve diğer kaygılar, ancak 1960'ların sonuna gelindiğinde, temel metinleri günümüzün tarihsel tartışmalarının çoğunun temelini oluşturmaya devam eden alt disiplinler geliyordu.

Sosyal tarihteki patlama, yeni bilgi birikimini sentezlemeye ve anlamlandırmaya çalışan bir dizi metnin ortaya çıkmasına ilham verdi. 'İngiliz Toplumunun Tarihi' üzerine öngörülen yedi bölümlük serinin yalnızca üç bölümü ortaya çıkmasına rağmen, yine de J. F. C. Harrison ve Geoffrey Best (1971-91) Erken, Orta ve Geç Viktorya Dönemi Britanya'sını kapsıyordu. Teknik jargondan kaçınan ve genel okuyucuyu hedefleyen (Best, "oldukça eski moda" bir sosyal tarih yazdığını itiraf etti) bu ciltler, hem sosyal ölçekte bireysel yaşamların dokusuna ilişkin bir anlayışı hem de "hissi" yakalamakta başarılıydı. Kapsadıkları belirli dönemlerin daha bilinçli olarak iddialı bir proje olan, 1990'da F. M. L. Thompson'ın

---

¹⁴ Williams, A Companion To Nineteenth Century Britain..., p. 3; D. Eastwood, 'History, politics and reputation: E. P. Thompson reconsidered', *History*, 85 (2000), p. 635.

¹⁵ E. M. Spiers, *The Late Victorian Army 1868–1902* (Manchester, 1992), pp. 1–24.

editörlüğünde yayınlanan Cambridge Social History of Britain 1750–1950 idi. Üç cildi, diğerlerinin yanı sıra, çeşitli bölgeler, demografi, barınma, yiyecek ve içecek, hükümet, suç ve hayırseverlik konularında bazı mükemmel bölümler içermektedir. Hem 'sınıfın dilinden' (toplumsal yapı üzerine bir bölüm yoktur) hem de her türlü kapsayıcı yorumlayıcı çerçeveden kaçınan, mevcut bilimin Marksist olmayan, aslında Whigci olmayan bir sentezi olarak görülmüştür¹⁶.

Sınıf sorunlarıyla açıkça ilgilenmeyi bu şekilde reddetmek, belki de 1980'lerde modernist epistemolojileri (Marksizm dahil) çevreleyen belirsizliklerin göstergesiydi. Post-modernist ve post-yapısalcı düşüncenin İngiliz tarih bilimi üzerindeki etkisi parçalı ve kısmi olmuştur. Hem düzyazılarının gaddarlığı hem de profesyonel tarihçilerin çoğu tarafından karşılandıkları kayıtsızlıkla dikkat çeken, bilinçli bir şekilde post-yapısalcı tarihçilerden oluşan bir alt grup ortaya çıktı. Ancak çok az kişi kendilerini 'post-yapısalcı' olarak etiketlemeye istekli görünse de, Yapısalcı olsa da, dil ve temsile post-yapısalcı bir yaklaşımın gündeme getirdiği sorulara duyulan ilginin ve modernist büyük anlatıların kırılma noktasına dair farkındalığın, on dokuzuncu yüzyıl Britanya'sı üzerine yakın zamanda yazılanların çoğunda derinden etkili olduğuna şüphe yok. bu ciltteki birçok makale tarafından ortaya konmuştur¹⁷.

Postyapısalcı metodolojiden özellikle etkilenen ilk tarih olan toplumsal cinsiyet tarihi ve kadın tarihi, geleneksel tarih yazımının kalbinde yer alan erkekçi varsayımların ve kadın deneyimlerinin dışlanması çoğuna da meydan okudu. Geçmişte kadınlar, 19. yüzyılın görünürde toplumsal tarihlerinde bile zar zor yer alırken ve erkeklik ile kadınlığın birbirini nasıl tanımladığına hiçbir şekilde açık bir ilgi gösterilmeyenken, giderek daha fazla bilim insanı en azından bu tür konularla ilgileniyor. Yetkili ve kapsayıcı bir yorum henüz mevcut olmasa bile sorular¹⁸.

'On dokuzuncu yüzyıl'la ilgili metinlerin çoğunun o yüzyılı farklı tarihleri kapsayacak şekilde yorumladığı belirtilmelidir. Trevelyan 1782'de başladı, Briggs 1783'te, Halévy ve Thomson 1815'te. Trevelyan 1901'de, Briggs 1867'de, Halévy ve Thomson 1914'te sona erdi. . Oxford History of England, ciltlerini 1815 ve 1870'te kırarken, F. M. L. Thompson 1830-

---

¹⁶ Williams, *A Companion To Nineteenth Century Britain...*, p. 4.

¹⁷ Williams, *A Companion To Nineteenth Century Britain...*, p. 4; M. Lewis, *The Navy in Transition 1814–1864: A Social History* (London, 1965), p. 26; E. M. Spiers, *The Army and Society, 1815–1914* (London, 1980), p. 297.

¹⁸ P. M. Kennedy, *The Rise and Fall of British Naval Mastery* (London, 1976), p. 126.

1900'ü ve Harrison ve Best'i birlikte 1832-1901'i kapsamayı seçti¹⁹. Ancak her eserin, hatta Cambridge Sosyal Tarihi'nin bile özü on dokuzuncu yüzyıl ya da onun en büyük kısmı olarak kaldı. Richard Price yakın zamanda, "on dokuzuncu yüzyılın ortak anlayışını ortadan kaldırmayı", onu on sekizinci yüzyıla daha yakından bağlamayı ve (1680'de başlayan) analizini 1880'de kesmeyi amaçlayan teşvik edici bir argümanla buna bile meydan okudu. Bu mantıklıdır. Söylemek gerekir ki, yalnızca belirli bir mercekle aracılığıyla: sanayileşmenin kasıtlı olarak dramatik olmayan bir açıklamasına ayrıcalık tanıyan ve parlamentodaki aristokratik tahakkümdeki ve Londra şehrinin mali merkeziliğindeki süreklilikleri vurgulayan bir mercekle aracılığıyla. Bu ciltteki makalelerin okuyucuları, bunların böyle bir bakış açısının en iyi ihtimalle tek taraflı olduğunu ileri sürecek yeterli kanıt içerdiğini kabul edebilirler²⁰.

Yakın dönem tarih yazımında kabul edilmesi gereken son bir gelişme, on dokuzuncu yüzyıl tarihinin 'İngiliz' boyutunun yavaş yavaş, bazen isteksizce kabul edilmesidir. Adil olmak gerekirse, bazı tarihçiler (Trevelyan da bunlardan biriydi) yalnızca ilkinden ziyade İngiltere, İskoçya ve Galler'in (ve belki de İrlanda'nın) deneyimleriyle ilgilenmeye hazırды (ve Trevelyan'ın ara sıra 'İngiltere' ve 'İngiltere' kelimelerini kullanması affedilebilir). İngilizce, 'Britanya' ve 'İngiliz'in eşanlamlıdır²¹. Diğerleri İngiltere'nin ötesinde (bazıları için Londra'nın ötesinde) olup bitenlerle daha az ilgileniyordu ve hatta bunu söylerken 'pişmanlık duymamış' bile olabiliyorlardı. Bu tür yersiz İngiliz-merkezcilik bugün daha az görülüyor. Yeni 'Kısa Oxford Britanya Adaları Tarihi'nin genel editörü Paul Langford, hem 'Britanya Adaları' ifadesinin sorunlu doğasını hem de davet ettiği geçmişe yönelik yaklaşımların çeşitliliğini kabul ederken, İngilizler bunu yapmış olsa bile şunu belirtiyor: Hükümdarlıklarını şu anda İngiltere olarak adlandırılan bölgenin sınırlarının ötesine genişletmeye hiçbir zaman ilgi duymamış olsalar da, 'Britanya Adaları'nın çeşitli bölgeleri arasındaki ekonomik ve kültürel ilişkiler hâlâ birçok tarihyazımsal soruna yol açıyordu.²² Bu, İngiliz tarihçileri için kesinlikle kabul edilemez. Tek bir hükümdar ve tek bir parlamento tarafından yönetilen, savaşta ve imparatorluğunun her yerinde tek bir devlet gibi hareket eden Büyük Britanya ve İrlanda Birleşik Krallığı, bir şekilde yalnızca İngiltere'ye odaklanan bir anlatının yeterli olabileceğini iddia etmek için neydi?

Demek ki, on dokuzuncu yüzyıl Britanya'sının tarih yazımı sürekli bir değişim

---

¹⁹ Williams, *A Companion To Nineteenth Century Britain...*, p. 5.

²⁰ R. Price, *British Society, 1680–1880: Dynamism, Containment and Change* (Cambridge, 1999), p. 11.

²¹ Williams, *A Companion To Nineteenth Century Britain...*, p. 5.

²² R. K. Webb, *Modern England: From the Eighteenth Century to the Present* (London, 1980), p. xiii.

halindedir ve öyle de kalacak gibi görünmektedir. 'İlerleme' hakkındaki Whig'in kesinlikleri ve 'sınıf' üzerindeki Marksist vurgular, nesiller boyunca devam eden akademisyenler tarafından aşamalı olarak zayıflatılmış ve sorgulanmış olsa da, bunların yerine başka hiçbir büyük anlatı üretilmedi. Tarihçiler bugün cinsiyet, ulusal ve bölgesel kimlik, dil ve temsilin istikrarsızlığı sorunlarına daha duyarlıdır. Bu yaklaşımlardan herhangi birinin yüzyılın kapsayıcı bir yorumunu sağlama kapasitesine sahip olup olmadığı son derece şüpheli görünmektedir ve günümüz tarihçilerinden bazılarının geçmişin izlerinin kurtarılmasından ziyade metodolojik tartışmalarla daha fazla ilgilenmesi üzücüdür. George Kitson Clark, *The Making of Victorian England* adlı kitabında sokak manzaralarının fotoğraflarının geçmişe dair umut verici bir bakış sunduğunu yazdı:

Bunlar gerçekten olmuş olaylara ve gerçekten yaşamış ve tarihçinin mürekkep şişesinin yardımıyla yeniden inşa edilmiş bir varoluşa çağrılmamış insanlara aittir; ve dolayısıyla sonuç tam olarak anlayamadığımız bir şey. Sokak, bir zamanlar sorgusuz sualsiz orada işlerine giden insanlarla dolu; ama hiç kimse bunların kim olduğunu, fotoğraf çekilmeden önce ne yaptıklarını, sonrasında ne yapacaklarını, hele akıllarını nelerin meşgul ettiğini asla bilemez. O anda hepsinin paylaştığı ve hayattan tarihe çekilir çekilmez sonsuza dek ortadan kaybolan, gündelik bir olgu olarak içinde hareket ettikleri dünyaya dair o doğal anlayış, ortak gerçeklik duygusunu da hiç kimse kurtaramaz²³.

Kitson Clark elbette haklıydı. Bu dünya saf anlamda kurtarılamaz. Ancak bir zamanlar 'doğal dünya anlayışını' yeniden kazanma çabasının yapılmaya değer olmadığını düşünürsek, tarihin çekiciliğini gözden geçiririz²⁴.

Bir yazarın ya da editörün kronoloji, yapı ve içerik konusunda yaptığı her seçim, o bilim insanının söz konusu dönemi ya da konuyu nasıl anladığı hakkında bir şeyler ortaya koyar. Başlıklar, tarihler, içindekiler, bölümlerin kesin sıralaması, katkıda bulunanların kimlikleri, bunların hepsi ideolojik bir tablo oluşturmak için kullanılabilir. Bu Ondokuzuncu Yüzyıl Britanya Rehberi, böyle bir haritalama konusunda diğer herhangi bir metinden daha masum veya bağışık değildir ve bu özdeşümlü günlerde, bu tür konular hakkında açık olmak da iyidir²⁵.

Çalışmanın başlığı ve temel niteliği (çok yazarlı, düzenlenmiş bir metin) verilmiştir, çünkü bu cilt, Romalılardan günümüze İngiliz tarihine ilişkin öngörülen dokuz ciltlik

²³ D. Read, *England 1868–1914: The Age of Urban Democracy* (London, 1979), p. ix

²⁴ Williams, *A Companion To Nineteenth Century Britain...*, p. 6.

²⁵ Williams, *A Companion To Nineteenth Century Britain...*, p. 6.

Sahabeler serisinin bir parçasıdır. Bu İngiliz dizisi Amerika, Avrupa ve Dünya tarihini kapsayan daha geniş bir girişimin parçasıdır. Bu cilt, Britanya ve Kuzey Amerika'daki üniversiteler ve araştırma enstitülerinden gelen uzman yazarların kendi uzmanlık alanlarındaki tarihsel anlayışın mevcut durumunu değerlendirmeyi amaçladığı gibi, Britanya ve ötesindeki hem akademisyenleri hem de genel okuyucuları hedeflemektedir. Gelecekteki araştırmaların muhtemel gidişatı söz konusu bilimi iyi tanıyan bazı okuyucular için belirli bir bölüm konuya dair tazeleyici bir bakış açısı sağlayabilir; Alanda nispeten yeni olan diğerleri için aynı bölüm, tarihsel yorumun geçmiş, şimdiki zaman ve muhtemelen gelecek ana hatlarına ilişkin güvenilir bir rehber olabilir. Kaçınılmaz olarak, bazı bölümler diğerlerinden daha açık bir şekilde tarih yazımıyla ilgilidir; bu, bireysel yazarların elindeki bir seçimdir ve bir dereceye kadar incelenen konunun doğası tarafından da belirlenmektedir²⁶.

Cildin kronolojik aralığı zorunlu olarak biraz keyfidir. Yüzyılların sonu ve başlangıcı, fin de siecle'ye veya yeni fırsatlara eşlik edebilecek baş döndürücü çöküş (veya daha önceki çağlarda paranoya ve bin yıllık kıyamet) atmosferi göz önüne alındığında, muhtemelen yalnızca kültür ve entelektüel faaliyet alanlarında çok fazla anlam taşır. veya bir sonrakinin doğuşuna atfedilen zorluklar. Jeoloji ve iklimin uzun sürelerinde bir yüzyıldan diğerine geçişin hiçbir önemi olmayabilir ve ekonomik ve sosyal değişim konularında kendisine yüklenen bu tür bir anlamın tesadüfi olması muhtemeldir. Siyaset dünyasında bile yüzyıllar, herhangi bir güç aktarımı olmaksızın düzenli olarak gelip geçecektir. Bununla birlikte, bu şekilde bakıldığında, bir yıl diğeri kadar iyi bir başlangıç noktasıdır ve on dokuzuncu yüzyılın başı (kesinlikle doğru olmak gerekirse, 1 Ocak 1800 yerine 1 Ocak 1801) en azından beraberinde bir erdem taşır. yaygın olarak anlaşılan bir anlama sahip olma ("endüstriyel çağ" veya "demokrasi yüzyılı"nın çeşitli doğuşlarına karşıt olarak)²⁷.

Başka herhangi bir tarihi seçmek (1783? 1815? 1832?) açık bir şekilde tek bir yoruma, yüzyılın çeşitli deneyimlerini diğerlerine göre sıralamanın bir yoluna öncelik vermek olacaktır. Benzer argümanlar, cildin son tarihi için de geçerli olabilir; ancak bu, Birinci Dünya Savaşı'nın bir tür İngiliz deneyimi ile diğeri arasında açık bir duraklamaya işaret ettiği itirazına açıkça açıktır. Bununla birlikte, bu cilde katkıda bulunanların hiçbiri, analizlerini kabaca on dokuzuncu yüzyılın sonunda tamamlamayı çok zor bulmadı ve bu noktada başka bir editör ve başka bir Sahabe, görevi devralma ayrıcalığına sahip. Her halükarda, on

²⁶ R. Blake to R. Shannon, *The Crisis of Imperialism 1865–1915* (London, 1976), p. viii.

²⁷ Williams, *A Companion To Nineteenth Century Britain...*, p. 6.

dokuzuncu yüzyıla dair belli bir anlam ifade eden yüzeysel bir düzenlilik var; çünkü Büyük Britanya ve İrlanda Birleşik Krallığı 1 Ocak 1801'de ortaya çıktı ve bu yüzyıl, olmasa da egemen oldu. Kraliçe Victoria'nın kişiliğine göre, hâlâ tartışılan 'Viktorya dönemi anlayışı'na göre, onun 22 Ocak 1901'deki ölümüyle sona erdiği düşünülebilir. Yüz yıl üç haftanın, 'on dokuzuncu yüzyıla yeterince yakın bir yaklaşım olduğu düşünülebilir. '.

Cildin içeriği ve yapısına gelince, bunlar iki genel prensiple desteklenmektedir. Birincisi, mümkün olduğu ölçüde bu gerçek bir 'İngiliz' tarihidir. Yazarlar, uygun olan yerlerde, yalnızca İngiltere'den değil, İskoçya ve Galler'den de elde edilen kanıtları ve içgörülerini birleştirmeye çalıştılar. İrlanda materyalini analize dahil etmek mantıklıysa (bazı durumlarda olduğu gibi), bu da teşvik edilmiştir; ancak İrlanda toplumunun büyük bir kısmının doğası ve dinamiklerinin, onu çoğunlukla tarihsel yorumlara daha fazla benzetilemez kıldığı kabul edilmektedir. Sonuçta Britanya devletine kalmıştı. Açıkçası, İrlanda özel bir durumdu, ancak aynı zamanda İngiliz yaşamında da gerçek bir varlıktı; yalnızca siyasi çözümün zorlukları ve sıkıntıları nedeniyle değil (örneğin, Katolik Kurtuluşu'nun Britanya anakarası üzerindeki rahatlatıcı etkisi ile birlikte), aynı zamanda İngiliz yaşamında da gerçek bir varlıktı. Ayrıca İrlanda Denizi'ni aşan ekonomik ve insani bağlantılar (tarım, kıtlık, göç) nedeniyle. İskoçya ve Galler'e ayrılanlarla birlikte İrlanda'ya ayrılan iki bölüm, on dokuzuncu yüzyılda Birleşik Krallık'ı hâlâ bölen "farklılığın" bir kısmını yakalamaya çalışıyor²⁸.

İkinci bir gereklilik, yazarların bireysel bölümlerinde, mümkün olan her yerde, hem erkeklerin hem de kadınların değişen deneyimleriyle ve İngiliz toplumunda her düzeyde toplumsal cinsiyet inşasının nasıl gerçekleştiğiyle yüzleşmeleri olmuştur. Kaçınılmaz olarak, bazı konular için açık bir cinsiyet geçmişi mevcut ve dolayısıyla ele alınabilirken, diğerleri için bu daha hareketsiz ve örtülüdür. Bu cildin on dokuzuncu yüzyıl Britanya'sında kadınlar ve toplumsal cinsiyet hakkında sorulabilecek tüm soruları yanıtlaması pek olası değildir, ancak hem daha ileri ipuçlarına hem de toplumsal cinsiyet ilişkileri tarihinin siyasi, toplumsal cinsiyet ilişkileri bağlamında nasıl konumlanabileceğine dair bir rehber sağlayacaktır. ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmeler bir bütün olarak

Cildin organizasyonu ve içeriğine gelince, beş bölüme ayrılmıştır. Bölüm I ("Britanya ve Dünya") on dokuzuncu yüzyıl boyunca Britanya'nın, parodiler bir yana, "en iyi ulus" olduğu gerçeğiyle doğrudan ilgilidir. Anthony Howe, Britanya ve dünya ekonomisi

---

²⁸ P. Langford, 'Preface', to C. Matthew, ed., *The Nineteenth Century: The British Isles 1815–1901* (Oxford, 2000), p. v

hakkındaki bölümünde, bu küresel üstünlüğün Britanya'nın ekonomik başarısıyla ne ölçüde ilişkili olduğunu değerlendiriyor. Britanya uluslararası ekonominin ekseniydi ve bunun dünyanın geri kalanıyla ilişkileri üzerinde derin etkileri vardı. John R. Davis'in, büyük ölçüde barışçıl bir yüzyıl boyunca Britanya'nın Avrupa kıtasıyla olan ilişkisini incelemesi, Britanya'nın 1815'ten sonra "Avrupa güç dengesine" ne kadar derinden bağlı olduğunu ve İngilizlerin ne kadar pragmatik olduğunu ortaya koyuyor²⁹. Douglas M. Peers'in Britanya imparatorluğu hakkındaki bölümünde tartıştığı gibi, Avrupa'daki İngiliz gücünün sınırları imparatorluk aşamasında aşılmış gibi görünüyor. Ancak Britanya imparatorluğu çok büyük olmasına rağmen, Peers'in tabiriyle 'kararsızlık ve endişe' ile doluydu ve emperyal politika yapıcılarının, Avrupa'nın durumunu izlemekle görevli olanlardan daha fazla kararlı eylem kapsamı yoktu. İmparatorluğun İngiliz toplumu ve kültürü üzerinde muazzam bir etkisi oldu, ancak Peers, fazla ikici ve indirgemeci görünen moda post-kolonyal yaklaşımları tüm kalbiyle benimsemeye direniyor. Edward M. Spiers'in tartıştığı gibi, hem Avrupa güç dengesinde hem de imparatorlukta silahlı kuvvetler yer alıyordu. Fransız Savaşlarının sona ermesinden sonra İngiliz Ordusu, Kırım hariç, kendisini büyük ölçüde imparatorluk maceralarıyla sınırladı; Kraliyet Donanması 'geniş ve büyüyen küresel sorumlulukları yerine getiriyordu.' Yüzyılın sonuna gelindiğinde hizmetler İngiliz popüler kültürünün her zamankinden daha yaygın bir unsuru haline geldi ve askeri değerler herkes tarafından tam olarak onaylanmasa da görünüşte takdir ediliyordu³⁰.

Bölüm II ("Siyaset ve Hükümet") anayasanın "saygılı" kısımlarına ilişkin bir bölümle açılıyor; William M. Kuhn hem monarşi hem de Lordlar Kamarası hakkındaki mevcut yazıların durumunu değerlendiriyor. Bu alanlardaki son çalışmalar kültürel ve dilsel 'dönüşlerden' yararlandı ancak bunların kölesi olmadı, bu süreçte oldukça modası geçmiş ve köhne imajını bir kenara attı ve dikkatleri politik sembolizm ve kültürel temsil konularına çekti. Philip Harling'in devletle ilgili bölümü aynı zamanda her türlü Whig teleolojisini de baltalıyor: Devlet iktidarda büyüdü ama Viktorya döneminin ortalarında net, rasyonel ve ilerici bir 'hükümet devrimi' yoktu. 1880'lerden itibaren 'hükümetin patlaması'nın bile geri döndürülemez olduğu düşünülüyordu. Michael J. Turner, 1846'da Tahıl Yasalarının yürürlükten kaldırılmasıyla bölünen siyasi liderlik ve siyasi partiler üzerine iki bölüm sunuyor. Turner, konuya yeniden gelenler için paha biçilmez olacak siyasi değişime ilişkin

²⁹ Williams, *A Companion To Nineteenth Century Britain...*, p. 7.

³⁰ Williams, *A Companion To Nineteenth Century Britain...*, p. 7; G. Kitson Clark, *The Making of Victorian England* (London, 1962), p. 275.

temel bir anlatı sağlıyor ve aynı zamanda daha fazla okumanın ilerleyebileceği birçok yönü de gösteriyor³¹.

Bu bölüm, Michael S. Smith'in parlamenter reform ve seçmenler hakkındaki bölümüyle tamamlanıyor; bu bölüm, yirminci yüzyılda demokratik bir yönetime giden yolda geleneksel yol işaretleri olan 1832, 1867 ve 1884 tarihli üç Reform Yasasını çevreleyen karmaşıklıkları ve bağlamları açıklıyor. Hem Turner hem de Smith, çoğunlukla basitleştirilmiş bir büyük anlatıya yönelik post-yapısalcı meydan okumanın farkındalar, ancak yeni perspektiflerin geçmişe dair daha ortodoks bir okumanın tamamen yerini alması gerektiğine ikna değiller. Sarah Richardson'ın siyaset ve cinsiyetle ilgili bölümü, geleneksel okumaların cinsiyet körlüğünü açığa çıkarıyor³². Neyse ki, 1970'lerden bu yana hem kadınların siyasete katılımı (genel olarak anlaşılan) hem de toplumsal cinsiyete dayalı varsayımların geleneksel siyasi söylemin çoğunu destekleme biçimi konusuna önemli bir ilgi var. Bununla birlikte, toplumsal cinsiyet tarihi ve kadınların tarihi, en azından içeriden olmak üzere oldukça tartışmalı olmaya devam ediyor. Kuhn'un bölümünde olduğu gibi, kültürel pratik ve iktidar sorunlarına değinen yeniden düşünülmüş bir 'politik' kavramı, yeni değerlendirmeler ve özgün bakış açıları üretme potansiyeline sahiptir³³. Son olarak Gregory Claeys politik düşüncenin zihinsel dünyasını araştırıyor³⁴. Bir zamanlar Bentham ve Mill'in egemen olduğu bir anlatı yerine, artık özgürlük ve eşitlikle ilgili tartışmalarda ortaya çıkan incelikli farklılıkların ve farklı eğilimlerin farkındayız. Radikalizm, sosyalizm, evrim hakkındaki tartışmalar ve Yeni Liberalizm; bunların hepsi, artık tek yönlü olarak görülmesi de algılanabilen, bireycilikten kolektivizme doğru bir değişime katkıda bulundu³⁵.

On dokuzuncu yüzyıl Britanya'sı muazzam toplumsal değişimin pençesindeki bir toplumdur ve Bölüm III ("Ekonomi ve Toplum") bu süreçteki temel unsurları ele alıyor. Michael Winstanley'in tarım ve kırsal toplum hakkındaki bölümü, bir zamanlar ağırlıklı olarak tarıma dayalı bir tarihin nasıl Britanya Adaları'ndaki bölgesel ve ulusal farklılıklara duyarlı kırsal toplumların ve kültürlerin tarihi haline geldiğini açıklıyor. 'Tarım devrimi' hakkındaki eski moda genellemeler böyle bir bağlamda anlamlarını büyük ölçüde yitirdi ve

---

³¹ Williams, *A Companion To Nineteenth Century Britain...*, p. 8; P. K. O'Brien, 'Imperialism and the rise and decline of the British economy, 1688–1989', *New Left Review*, 238 (1999), p. 62.

³² C. K. Harley, 'Foreign trade: comparative advantage and performance', in R. C. Floud and D. McCloskey, eds, *The Economic History of Britain since 1700, vol. 1, 1700–1860* (Cambridge, 1994), p. 305.

³³ L. H. Jenks, *The Migration of British Capital to 1875* (London, 1971), p. 68.

³⁴ Williams, *A Companion To Nineteenth Century Britain...*, p. 8.

³⁵ Williams, *A Companion To Nineteenth Century Britain...*, p. 9; F. Crouzet, *Britain Ascendant: Comparative Studies in Franco-British Economic History* (Cambridge, 1990), p. 241.

kırsal protestoları temelde geleneksel ve geriye dönük olarak tanımlayan Marksist tasvirlerin bile yetersiz olduğu görüldü. Kırsal ve kentsel, tarımsal ve endüstriyel, karşıt kategorilerden ziyade simbiyotikti³⁶. William J. Ashworth'un sanayi ve ulaştırma ile ilgili bölümü, bu dönemin ekonomik değişiminin yenilik ve heyecanını yakalamak amacıyla teknik ekonometriden kaçınıyor. Gezginlerin İngiliz endüstrisi hakkındaki görüşleri ve Amerikan ekonomisinin gelişimiyle karşılaştırmalar, "dünyanın atölyesi"nde neyin dikkate değer ve neyin hayal kırıklığı yarattığına değerli bir ışık tutuyor³⁷. Simon Gunn'ın kentleşmeyle ilgili bölümü benzer şekilde kasaba ve şehirlerin büyümesinin çarpıcı niteliğini ortaya koyuyor: Gunn'a göre şehir 'kapitalizmin ve modernitenin en ileri noktasındaydı'. Kent tarihi hiçbir belirti göstermeyen uzmanlıklardan biridir. Durgunluğun ve tarihsel araştırmanın değişen tüm modalarını kapsıyor gibi görünen bu alan, Marksist ve post-modern akademisyenlere, kültür ve toplumsal cinsiyet tarihçilerine, yerel politika ve hükümet tarihçilerine ve yapıcı çevre ve toplumsal yapıyla ilgilenenlere ev sahipliği yapmaktadır³⁸. Shani D'Cruze'un aileyle ilgili bölümü, diğerlerinin yanı sıra sanayileşme ve kentleşmenin insan topluluğunun temel birimi üzerindeki etkisini tartışıyor. On dokuzuncu yüzyıl dramatik bir demografik büyüme dönemi; 'aile' deneyimi çoğunlukla sınıfa ve her zaman cinsiyete göre yapılandırılıyordu. 'Aile' erkekler, kadınlar ve çocuklar ve aralarındaki ilişkilerin doğası hakkında bir dizi organize anlatının yeriydi³⁹. Ian Whyte'in göç ve yerleşimle ilgili bölümü, on dokuzuncu yüzyılın toplumsal tarihinin bir başka çarpıcı boyutunu ele alıyor: Ekonomik ve toplumsal değişime yanıt olarak Britanya Adaları içinde ve ötesinde insanların kitlesel hareketi. Göç deneyimi kesinlikle bölgesel ve ulusal düzeyde farklılaşmıştı ve özellikle İrlandalılar için çoğunlukla travmatikti⁴⁰. Jane Humphries'in bölümü, ekonometrik analiz ile insanların değişim deneyimlerinin daha zor ölçülebilir yönlerine yönelik keskin bir bakış açısının harmanlandığı "yaşam standardı tartışması"nın yetkin bir incelemesidir. Son zamanlardaki bilimdeki eğilimin 'yeni bir karamsarlığa' doğru olduğu yönündeki sonucu, 19. yüzyıldaki ilerlemenin doğasına ilişkin Whig'in varsayımlarını bir kez daha baltalıyor. Humphries toplumsal eşitsizlik konularının geçerliliğinin devam ettiğine dair zorlayıcı bir iddia ortaya

³⁶ C. J. Fuchs, *The Trade Policy of Great Britain and Her Colonies since 1860* (London, 1905), p. 18.

³⁷ P. Davies, 'Nineteenth-century ocean trade and transport', in P. Mathias and J. Davis, eds, *International Trade and British Economic Growth* (Oxford, 1996), p. 66.

³⁸ P. J. Cain and A. G. Hopkins, *British Imperialism: Innovation and Expansion, 1688–1914* (Harlow, 1993), p. 165.

³⁹ Williams, *A Companion To Nineteenth Century Britain...*, p. 9.

⁴⁰ M. Edelstein, 'Imperialism: cost and benefit', in R. C. Floud and D. McCloskey, eds, *The Economic History of Britain since 1700, vol. 2, 1860–1939* (Cambridge, 1994), p. 203.

koyarken, Martin Hewitt'in "sınıf"ın anlamına ilişkin tartışması, tarihçilerin her türlü toplumsal tabakalaşma duygusunu ortadan kaldırmaya yönelik post-modernizmin cazibesine kapılmaması gerektiğini daha da vurguluyor⁴¹. Hewitt'in bölümü, modern İngiliz sosyal tarihinin güç durumdaki tarih yazımı alanına net bir giriş sağlıyor.

Kitabın bu kısmı, Noel Thompson'ın yakın dönem ekonomik düşünce tarihi yazımına ilişkin ustaca bir açıklamayla bitiyor. Her ne kadar sonraki nesil tarihçiler tarafından sıklıkla zor ve ödüllendirici olmayan bir alan olarak görülse de ekonomi politik, çağdaş tartışmaların çoğu için o kadar temel bir konuydu ki, önemini küçümsemek zordur ve Thompson'ın bölümü, literatüre mükemmel bir giriş sağlar. Bölüm IV ('Toplum ve Kültür'), determinist görünme riskiyle karşı karşıya olup, ana hatlarıyla belirtilen geçişlerden açıkça etkilenen yaşam boyutlarıyla ilgilidir. Bölüm III'te, Mark A. Smith'in din tartışması, bilim adamlarının ister on dokuzuncu yüzyılın başlarındaki İngiltere Kilisesi'nin dayanıklılığını yeniden değerlendirme yoluyla, ister zamanlamayı tartışarak olsun, şimdiye kadarki baskın paradigmaları sorgulamasıyla bu konunun son yirmi yılda ne kadar verimli hale geldiğini ortaya koyuyor. 'Laikleşme'nin kapsamı ve nedenleri. Philip Gardner'ın eğitim ve okuryazarlık hakkındaki bölümü, öğrenmenin sıradan insanlar üzerindeki etkisini değerlendirmenin yanı sıra eğitime erişimin belirlenmesinde cinsiyet, bölgesel, yerel ve mesleki ayrımların önemini araştırmak için bireysel yaşam öykülerinden yararlanıyor. Aled Jones'un basın ve yayıncılık üzerine yaptığı araştırma, dördüncü sınıfın sıklıkla dünyaya ilişkin popüler algıların şekillenmesine yardımcı olduğunu ve bunun kültür, temsil ve dille ilgilenen akademisyenler için başka bir verimli alan olduğunu açıklıyor. Heather Shore, suç, polislik ve ceza konularında son zamanlarda yapılan çok sayıda akademik çalışmanın sentezini yaparak olağanüstü bir görev gerçekleştiriyor. Suçlular, sosyal kötülükleri ve sosyal gerilimleri anlamaya ve ortadan kaldırmaya, yansıtmaya ve saptırmaya çalışan bir dizi söylemin merkezinde yer alıyordu ve suçun incelenmesi, devlet ve onun yönettiği kişiler ile popüler adalet ve adaletsizlik anlayışları hakkında çok şey ortaya koyuyor⁴². Andy Croll'un kendi bölümünde araştırdığı gibi, popüler eğlence ve spor alanı aynı zamanda sınıf ve statü, değişim ve süreklilik, toplumsal cinsiyet ilişkileri ve ulusal kimlikle ilgili bir dizi kesişen tartışmanın da alanı olmuştur. Bir zamanların modası geçmiş 'modernleşme' teorileri, yerini geleneksel ile yeninin iç içe geçmesine ilişkin daha incelikli değerlendirmelere bıraktı ve

---

⁴¹ Williams, A Companion To Nineteenth Century Britain..., p. 9; Z. S. Steiner, Britain and the Origins of the First World War (Basingstoke, 1977), pp. 1–3.

⁴² C. J. Bartlett, Defence and Diplomacy: Britain and the Great Powers, 1815–1914 (Manchester, 1993), p. 28.

'sınıf', insanların boş zamanlarında ne yaptıklarını ve nasıl anladıklarını anlamak için güçlü ama tartışmasız olmaktan çok uzak bir araç olmaya devam ediyor. ne yaptılar. Keir Waddington'un sağlık ve tıp tartışması, bu tür temaları, bazı noktalarda Foucault'cu bakış açılarından beslenen profesyonelleşme ve güç tartışmalarıyla tamamlıyor. Bu tür bilgi ve becerilerin cinsiyete dayalı ve sınıfsal yapılı doğası ortaya çıktıkça, kahramanca tıbbi çabalara ilişkin Whig'in hikayeleri baltalandı⁴³. Lesley A. Hall tarafından araştırılan cinsellik konusu da aynı şekilde bu tür tarihyazımsal revizyonizmin alanı olmuştur. Yenilikçi tarih bilimi, daha önce önyargılar veya modası geçmiş metodolojiler tarafından gizlenen içgörülerini ortaya çıkardıkça, Viktorya dönemi cinsel davranışına ilişkin stereotipler değerlendirildi, sorgulandı ve değiştirildi. Artık erkek ve kadın cinselliklerinin çoğulluğundan ve suç ve eğlence gibi cinselliğin de toplumsal düzen ve toplumsal anlam hakkındaki diğer birçok söylemle nasıl kesiştiğine dair bir farkındalıktan söz ediliyor. Patricia Pulham'ın sanatsal üretime ilişkin geniş kapsamlı tartışması, bazen zamansız değere sahip işler olarak görülen eserlerin aslında üretici ve tüketici, tedarikçi ve pazar bağlamına nasıl oturtulması gerektiğine de dikkat çekiyor⁴⁴. Yüksek kültür ile popüler kültür arasındaki, her zaman müzakere edilen ve asla durağan olmayan sınırlar, giderek daha geçirgen hale geldi. Basın gibi sanat ve edebiyat da kaçınılmaz olarak 'İngiltere'nin Durumu' sorusu gibi sosyal meseleleri ve tartışmaları yansıtıyordu ve bir dereceye kadar bunların kurucusuydu. Ve Iwan Rhys Morus'un bilimlerle ilgili bölümünde gösterdiği gibi, bilimsel bilgi üreticileri de içinde faaliyet gösterdikleri toplumsal ve tarihsel bağlamdan daha az muaf değildi. On dokuzuncu yüzyılda bilim, İngiliz kültüründe muhtemelen bugün olduğundan daha merkezi bir konumdaydı. Bu nedenle sınıf, cinsiyet ve ırk kaygılarından da büyük ölçüde etkilenmiştir. Tıpkı tıp tarihi gibi, bugün tarihçiler de mesleğin kendi çıkarlarına hizmet eden anlatılarını giderek daha az yüzeysel değerle ele alıyorlar ve bunun yerine bilimsel faaliyetlerin çoğunu yapılandıran güç ve bilgi sorunlarını araştırıyorlar⁴⁵.

Bölüm V ('Birleşik Krallık') İrlanda, İskoçya ve Galler'in ayrı tarihlerini ele almanın yanı sıra bu dönemde kapsayıcı bir 'İngiliz' kimliğinin inşasına ilişkin tartışmaları da değerlendiriyor. Bu bölümlerden en güçlü şekilde ortaya çıkan şey, hem bu tür tarihlerin çeşitli milliyetçilikler açısından önemi ve sonuçları açısından ne kadar tartışmalı olduğu, hem

⁴³ Williams, A Companion To Nineteenth Century Britain..., p. 10.

⁴⁴ R. W. Winks, ed., The Oxford History of the British Empire, vol. 5, Historiography (Oxford, 1999), p. 10.

⁴⁵ Williams, A Companion To Nineteenth Century Britain..., p. 10; P. Curtin, 'The British Empire and Commonwealth in recent historiography', American Historical Review, 65 (1959), p. 51.

de parametreleri oluşturmak için belirli alanlarda ne kadar daha fazla çalışma yapılması gerektiği duygusudur. Sağlam tarih yazımı tartışmaları için. Christine Kinealy'nin İrlanda'da siyaset, ekonomi ve toplum hakkındaki iki bölümü, milliyetçilikten revizyonizme ve post-revizyonizme kadar İrlanda tarih biliminin son derece tartışmalı ve siyasallaşmış alanına dair bazı etkileyici içgörüler sunuyor. Başka hiçbir alanda tarih, çağdaş siyasi tartışmalar ve popüler ulusal kimlik anlayışları üzerindeki etkisi açısından bu kadar önemli değildir⁴⁶.

E. W. McFarland'ın İskoçya ile ilgili bölümü, özellikle din ve politika yoluyla ifade edilen 'İskoçluk' sorunlarının on dokuzuncu yüzyıl çalışmalarında nasıl ön plana çıktığını araştırıyor, ancak özellikle sosyal tarih alanında çok şey olduğunu açıklıyor. Bu henüz yeterince araştırılmamış durumda. Matthew Cragoe'nun Galler hakkındaki bölümü, birçok Galli tarihçinin, bilimsel çıkarları doğrultusunda, Gal "ulusunu" neyin oluşturduğuna dair kısmi ve partizan bir on dokuzuncu yüzyıl okumasını yeniden üretme eğiliminde olma şeklini kapsayıcı bir tema olarak ele alıyor⁴⁷. Bilim ancak dışlamalarıyla yüzleşerek çok daha çeşitli pozisyonlara, gruplara ve çıkarlara yer açabilecek alan açacaktır. Son olarak, bölümüm on dokuzuncu yüzyılda gelişen 'İngiliz' kimliği kavramı etrafında ortaya çıkan bazı tartışmaları ve bunun İngilizlerin kendileri de dahil olmak üzere önceden var olan kimliklerle nasıl ilişkili olabileceğini tanıtıyor. Britanya halklarının, on dokuzuncu yüzyıl tarihinin gerçeklerini hakkıyla yerine getiren, tüm Britanya'yı kapsayan bir çerçeve içinde incelenmesinin sürdürülmesi yönünde bir çağrıda bulunarak sona eriyor⁴⁸.

Ciltteki her bölüme daha ileri okumalar için bir rehber eşlik etmektedir ve hem notlarda hem de kılavuzlarda atıfta bulunulan tüm eserlerin ayrıntıları ikincil kaynakların bibliyografyasında bulunacaktır.

Sonuç

Otuz üç bölüm ve yaklaşık 300.000 kelimelik metinle bile bu sahabenin mutlaka seçici olduğu kabul edilmektedir. Okuyucular çeşitli şekillerde hayırseverlik veya yoksulluk, demografi veya barınma, işçi hareketi ve tüketimcilikle ilgili bölümlerin yokluğundan yakınabilir. Bazı durumlarda hacim endeksi bu boşluklardan birkaçını doldurmaya yardımcı olabilir, ancak seçici olma gerekliliği her zaman kazananların ve kaybedenlerin olacağı

---

⁴⁶ A. Porter, 'Trusteeship, anti-slavery, and humanitarianism', in A. Porter, ed., *The Oxford History of the British Empire*, vol. 3, *The Nineteenth Century* (Oxford, 1999), p. 198.

⁴⁷ R. Guha, *An Indian Historiography of India: A Nineteenth Century Agenda and its Implications* (Calcutta, 1987), p. 12.

⁴⁸ Williams, *A Companion To Nineteenth Century Britain...*, p. 11; E. Stokes, *The Peasant Armed: The Indian Revolt of 1857* (Oxford, 1986), p. 14.

anlamına geliyordu. Eksik olanın mevcut olanla telafi edileceği ve bu metinde meraklı bilim adamının başka alanlarda daha fazla aydınlanma elde etmesini sağlayacak yeterli rehberliğin bulunacağı umulmaktadır. Bir tarihin kapsamlı olması mümkün değildir; ancak açık uçlu ve verimli olması arzu edilir. Eğer okuyucular bu cildi, sayfalarının başparmakları ve hatta köşeleri kıvrılmış şekilde raflarına koyarlarsa, işi bitmiş olacaktır.

Kaynaklar

- Chris Williams, *A Companion To Nineteenth Century Britain*, USA 2004.
- G. M. Trevelyan, *British History in the Nineteenth Century (1782–1901)* London, 1927.
- J. Parry, *The Rise and Fall of Liberal Government in Victorian Britain* (London, 1993).
- J. Vernon, ed., *Re-Reading the Constitution: New Narratives in the Political History of England's Long Nineteenth Century* (Cambridge, 1996).
- T. Pakenham, *The Boer War* (London, 1979).
- Halévy, *A History of the English People in the Nineteenth Century*, [vol. 2] *The Liberal Awakening (1815–1830)* (London, 1949).
- L. Woodward, *The Age of Reform 1815–1870* (Oxford, 1962).
- R. C. K. Ensor, *England 1870–1914* (Oxford, 1936).
- A. Briggs, *The Age of Improvement 1783–1867* (London, 1959).
- D. Thomson, *England in the Nineteenth Century (1815–1914)* (Harmondsworth, 1950).
- E. M. Spiers, *The Late Victorian Army 1868–1902* (Manchester, 1992).
- M. Lewis, *The Navy in Transition 1814–1864: A Social History* (London, 1965), p. 26;
E. M. Spiers, *The Army and Society, 1815–1914* (London, 1980).
- P. M. Kennedy, *The Rise and Fall of British Naval Mastery* (London, 1976).
- R. Price, *British Society, 1680–1880: Dynamism, Containment and Change* (Cambridge, 1999).
- R. K. Webb, *Modern England: From the Eighteenth Century to the Present* (London, 1980)..
- D. Read, *England 1868–1914: The Age of Urban Democracy* (London, 1979).
- R. Blake to R. Shannon, *The Crisis of Imperialism 1865–1915* (London, 1976).
- P. Langford, 'Preface', to C. Matthew, ed., *The Nineteenth Century: The British Isles 1815–1901* (Oxford, 2000).
- G. Kitson Clark, *The Making of Victorian England* (London, 1962).
- P. K. O'Brien, 'Imperialism and the rise and decline of the British economy, 1688–1989', *New Left Review*, 238 (1999).

INTERNATIONAL JOURNAL OF EASTERN MEDITERRANEAN STUDIES
REFEREED JOURNAL
ISSN NO: 2980-2350
YEAR: 2, VOL: 2, ISSUE: 1

C. K. Harley, 'Foreign trade: comparative advantage and performance', in R. C. Floud and D. McCloskey, eds, *The Economic History of Britain since 1700*, vol. 1, 1700–1860 (Cambridge, 1994).

L. H. Jenks, *The Migration of British Capital to 1875* (London, 1971).

F. Crouzet, *Britain Ascendant: Comparative Studies in Franco-British Economic History* (Cambridge, 1990).

C. J. Fuchs, *The Trade Policy of Great Britain and Her Colonies since 1860* (London, 1905).

P. Davies, 'Nineteenth-century ocean trade and transport', in P. Mathias and J. Davis, eds, *International Trade and British Economic Growth* (Oxford, 1996).

P. J. Cain and A. G. Hopkins, *British Imperialism: Innovation and Expansion, 1688–1914* (Harlow, 1993).

M. Edelstein, 'Imperialism: cost and benefit', in R. C. Floud and D. McCloskey, eds, *The Economic History of Britain since 1700*, vol. 2, 1860–1939 (Cambridge, 1994).

Z. S. Steiner, *Britain and the Origins of the First World War* (Basingstoke, 1977).

C. J. Bartlett, *Defence and Diplomacy: Britain and the Great Powers, 1815–1914* (Manchester, 1993).

R. W. Winks, ed., *The Oxford History of the British Empire*, vol. 5, *Historiography* (Oxford, 1999).

P. Curtin, 'The British Empire and Commonwealth in recent historiography', *American Historical Review*, 65 (1959).

A. Porter, 'Trusteeship, anti-slavery, and humanitarianism', in A. Porter, ed., *The Oxford History of the British Empire*, vol. 3, *The Nineteenth Century* (Oxford, 1999).

R. Guha, *An Indian Historiography of India: A Nineteenth Century Agenda and its Implications* (Calcutta, 1987).

E. Stokes, *The Peasant Armed: The Indian Revolt of 1857* (Oxford, 1986).